

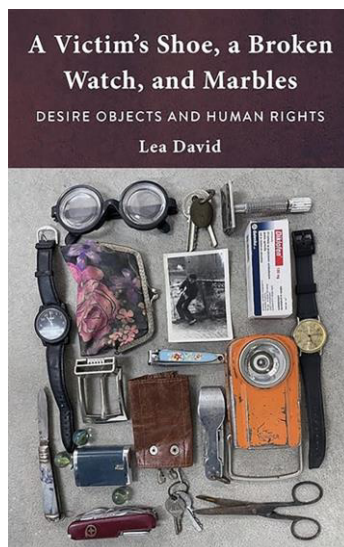
**Lea David:**

***A Victim's Shoe, a Broken Watch, and Marbles:  
Desire Objects and Human Rights***

New York: Columbia University Press 2025, 328pp.

Monografia z kritickej sociológie premostuje výskum materiálnej kultúry a výskum historickej pamäti s akcentom na problematiku, ako sa z vecí, predmetov, ktoré sa nájdu po exhumovaných obetiach vojnových zločinov a genocídy, stávajú nástroje rozpamätávania a muzeálne artefakty, ktoré, generujúce emocionálnu energiu, majú morálny účinok (*moral labor*) a podporujú ľudskoprávnú agendu. Treba však dodať, že – podobne ako v predchádzajúcej knihe *The Past Can't Heal Us. The Dangers of Mandating Memory in the Name of Human Rights* (2020) – sa tu ľudské práva nechápu v zmysle morálnych normatívnych ideálov, ale ako ideológia.

V novej monografii Lea David konkrétne prezentuje, ako sa objekty slúžiace sprvu ako nástroje forenzného skúmania a dôkazový materiál, inkorporujú a exploatujú vo verejnom priestore (napríklad v múzeách, ale aj v podobe fenoménu tzv. *dark tourism*) tak, aby slúžili dvom ideologickým svetonázorom – ľudským právam a nacionalizmu, dvom inštitucionalizovaným podobám rozpamätávania a pamäti. Tento prístup umožnil David názorne demonštrovať, že mobilita a transfer materiálnych objektov sleduje určitú trajektóriu, predurčenú infraštruktúrou ľudských práv a prevládajúcim naratívom daného miesta, a v danom kontexte. Autorka opisuje, ako sa objekty z pôvodne privátnej sféry presúvajú po forenznej etape do verejnej sféry. David uplatňuje metódu bottom-up, postupuje od konkrétnej udalosti a obyčajných ľudí k politickej akcii, od-



spodu na vrchol sociálnej štruktúry. Pri rozvíjaní problematiky využíva koncept interaktívnej rituálnej reťaze (Randal Collins), ktorá formuje a synchronizuje, ovplyvnená ideologickým významom, emocionálnu energiu medzi ľuďmi (s. 12). Empirický materiál čerpá autorka hlavne z vojnových udalostí na Balkáne, z prípadu Srebrenice, ale aj z rozličných múzeí a v súvislosti s *dark tourism* aj z webstránky Tripadvisor.

Kniha sa člení na tri časti, ktoré sa ďalej delia na kapitoly. V úvode sa čítatelia dozvedia o osobnej motivácii, ktorá viedla k napísaniu tejto knihy, o kompozícii a architektonike knihy, konceptuálnom rámci, uplatnenej metodológii a hlavných tézach. Pre domáce auditórium bude asi najťažšou lektúrou konceptuálny rámec, lebo predpokladá aspoň základnú oboznámenosť s rôznymi teoretickými koncepciami nielen sociologickými (napríklad nemarxistická konfliktualistická paradigama, kultúrna biografía), ale aj antropologickými (materiálna kultúra, Latour a jeho návrat k veciam), psychologickými (Lacanova psychoanalýza, novšie teórie emócií, koncept *agency*) a politologickými teóriami (menej známe koncepcie nacionalizmu – Sinisa Malešević – a ideologický koncept ľudských práv). Kniha obsahuje rozsiahly poznámkový aparát, bibliografiu a vecno-menný index.

Prvá časť s názvom „The Conceptual Framework“ zavádza kľúčový pojem knihy „žiadané predmety“ (*desire objects*), ako špecifický typ objektov (s. 18) a v prvej kapitole (s. 25 – 45) David podáva definíciu tejto osobitnej kategórie objektov. Táto kategória nie je totožná s osobnými vecami, napríklad s protetikou, zubnými náhradami alebo aj vlasmi, ktoré nás, hoci sú súčasťou muzeálnych expozícií holokaustu, nemôžu poučiť o konatívnosti (*agency*), autonómii a identite, pripisovaných žiadaným predmetom a ich potenciálu vyvolať politickú akciu. Žiadané predmety sú ambiguitné objekty, lebo nadobúdajú nové funkcie, ktoré sa líšia od ich pôvodnej funkcie. Tieto nové, získané funkcie predpokladajú štyri podmienky, ktoré transformujú osobný predmet na žiadaný predmet: objekt je spätý s udalosťou, ktorá nemá prírodný charakter, ale predpokladá zodpovednú stranu, subjekt; úmysel spôsobiť násilný čin; samotný akt násilia; pocit, že treba nastoliť spravodlivosť (s. 39 – 41). Autorka opisuje vzťah a charakteristiky objektov po exhumácii, potom analyzuje emocionálne reakcie na tieto artefakty vzhľadom na niektoré parametre, napríklad do akej miery pútajú žiadané predmety emocionálnu pozornosť, na blízkosť k udalosti, minulú hodnotu objektov – emocionálnu alebo inú (s. 43). David sleduje zmenu vzťahu človek a objekt, to, ako objekt nadobúda nový význam, motivujúci rôzne politické akcie. Jej model, ako a prečo sa príťažlivé objekty

pohybujú po rôznych sociálnych dráhach, ktoré sú generované ideologickou perspektívou, niečo o nás vypovedá. Svedčí o našej historickej pamäti a jej vplyve na politické činy. Autorka formuluje presvedčenie, že existuje „[s]pojenie medzi ideologickým formovaním pamäťových vzorcov a vplyvom týchto pamäťových vzorcov na politické konanie“ (s. 45, vlastný preklad).

Druhá kapitola *A Theoretical Model* (s. 46 – 58) navrhuje schému mobility objektov, diferencuje medzi biografiou žiadaných predmetov a ich potencialitou pre konatívnosť (*agency*), zavádza odlišenie medzi emocionálnym a morálnym efektom (*moral labor* a *emotional labor*). Hoci nový život vdýchne objektom ich objav, väčšinou končia ako spúšťače emočnej energie a nezískajú *agency*, potrebnú na politickú akciu. Hlavný argument je, že symbolický potenciál objektu je tým väčší, čím viac je spätý nielen s konkrétnym miestom, ale aj s analogickými udalosťami v rámci rôznych geopolitických súradníc (s. 5).

Otázka znie, aký druh politickej akcie spúšťajú niektoré žiadané objekty? Pri odpovedi na túto otázku David sleduje ich trajektóriu od miesta nálezu do ich vstupu na osobitnú ideologickú dráhu. To je témou druhej časti s titulom „*The Movement and Biographies*“ (s. 87 – 153). Vzorec pohybu diktuje miesto a kontext ľudských práv, a nacionalizmus. Je to oscilácia medzi ideologickou víziou sveta, akým by mal byť a morálnym poriadkom, na ktorý aspirujeme. Materiálnosť a jedinečný príbeh sú súčasťou ich podstaty, ideologická medzera medzi heroickou národnou minulosťou a potláčaním ľudských práv, zneužívaním a utrpením obetí, tvorí trh, na ktorom sú žiadané predmety veľmi cenné. Emocionálny potenciál a hodnota žiadaných predmetov sa modifikuje tak, ako migrujú z privátnej do verejnej sféry a v múzeách venovaných rozpomätávaniu získavajú objekty nový život, sprevádzaný kognitívnou a emočnou naráciou minulých zločinov. V poslednej, tretej časti s názvom „*Moral Labor, Political Action, and Human Rights*“ (s. 155 – 256) sa analyzuje konkrétny žiadaný objekt – topánky, a to, ako sa z hmatateľného predmetu stáva symbol a ako tento generuje diskurz. Autorka konštatuje: „Teda chcem vysvetliť, čo je nevyhnutné, aby sa žiadaný predmet stal integrovanou súčasťou politickej akcie, t. j., že si nárokuje a chce nastoliť žiadúci morálny poriadok“ (s. 153, vlastný preklad).

Topánky – symbol smrti, straty a deštrukcie – sa môžu transformovať na symbol odporu pri rôznych protestoch. Tu David odkazuje na Gettyho 7 567 fotografií, ktoré dokumentujú využitie topánok pri rôznych protestoch. V záverečnej kapitole tretej časti (s. 222 – 236) David sumarizuje východiská, relevantné koncepty, inštitúcie, ktoré vystavujú žiadané predmety, pričom niektoré objekty odkazujú k idei ľudských práv a iné k národným sentimentom.

Sú spojené s formami štrukturálneho násillia a reprezentujú formy nespravodlivosti (napríklad prípady masových hrobov detí pôvodného obyvateľstva v Kanade, zneužívanie detí katolíckou cirkvou v Írsku). V doslove (s. 237) David, na príklade topánok ako symbolu aj holokaustu a tzv. topánkového projektu *The Holocaust Shoe Project* (Alan Moraviec), demonštruje, ako sa zbierka jeho organizácie (44 290 párov topánok) distribuuje a ako sú symbolom boja proti biede a nerovnosti. Tento projekt neukazuje len to, že žiadané predmety akumulujú a generujú významy naprieč časom; signalizuje aj „pomalý progres ľudskoprávnej agendy a frapantných limitov v tom, čo môžu dosiahnuť“ (s. 237).

Kniha nie je prípadovou štúdiou o objektoch, akoby azda niekto usudzoval, ale o tom, ako ideológia formuje interakcie a prostredníctvom nich podporuje istý morálny poriadok.

Jestvuje mnoho spôsobov, ako analyzovať vzťahy medzi človekom a predmetmi, a ten, ktorý uplatnila David, umožňuje pochopiť, ako sa z pôvodne osobných vecí stávajú symbolické objekty s vlastnou *agency*, konatívnosťou, fundujúce ľudské práva alebo nacionalistickú agendu. Azda najadekvátnejšie je povedať, že náročná kniha osvetľuje ideologickú infraštruktúru nášho morálneho rozpamätúvania. Kniha je sondou do oblasti tak materiálnej kultúry, ako aj výskumov historickej pamäti. Monografiu možno odporúčať nielen sociológom, politológom, filozofom, historikom, antropológom, muzeálnym pracovníkom, ale všetkým, ktorí z rôznych motívov navštevujú pamätné miesta a spomienkové múzeá, pripomínajúce zločiny proti ľudskosti a porušovanie ľudských práv. Žiaľ, takéto miesta pribúdajú aj v 21. storočí.

*Tatiana Sedová*

---

Stať je výstupom projektu VEGA č. 2/0118/24 – Sociálna povaha normativity ako východisko vysvetlenia vzťahu individuálnej a kolektívnej autonómie.

---

Tatiana Sedová  
Filozofický ústav SAV, v.v.i.  
Klemensova 19  
811 09 Bratislava  
Slovenská republika  
e-mail: tatiana.sedova@savba.sk  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1888-9592>